

РЕЦЕНЗІЯ

рецензента на дисертаційну роботу
Сороки Марини Анатоліївни
на тему «Розвиток територіальних громад
на основі регіональної смарт-спеціалізації»,
яка представлена на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань
28 «Публічне управління та адміністрування» за спеціальністю
281 «Публічне управління та адміністрування»

Рецензію складено на основі вивчення дисертаційної роботи, опублікованих здобувачкою результатів дисертаційного дослідження, матеріалів, які містять підтвердження щодо практичного впровадження результатів дослідження.

1. Обґрунтування актуальності теми дисертації, її зв'язок із науковими програмами, темами

Смарт-спеціалізація розглядається як один із методологічних інструментів наближення якості стратегічного планування до стандартів ЄС та збільшення спроможності регіонів України отримувати доступ до фінансування програм і проєктів розвитку через залучення коштів структурних фондів ЄС. Набуття Україною у 2022 році статусу країни-кандидата до вступу до ЄС зумовлює виникнення нових можливостей і викликів у цій сфері, які потребують науково-обґрунтованого розв'язання, а також розвинення у практиків місцевого самоврядування специфічних складових професійної компетентності, зокрема навичок смарт-спеціалізації. Водночас, процеси розроблення регіональних стратегій смарт-спеціалізації і самі затверджені в областях України стратегії регіонального розвитку на період 2021-2027 рр. демонструють: недостатність розуміння методології європейської смарт-спеціалізації; відсутність у публічних службовців на всіх рівнях відповідних навичок; недостатність залучення представників бізнесу і громадськості; неготовність наукової і академічної спільноти здійснювати методичний і науковий супровід процесів смарт-спеціалізації. Саме тому питання розвитку територіальних громад на основі регіональної смарт-спеціалізації потребує додаткового дослідження.

Дисертаційне дослідження виконане відповідно до стратегічних цілей «Забезпечення ефективного планування регіонального розвитку» та «Підвищення інституційної спроможності місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування та агенцій регіонального розвитку для ефективного забезпечення розвитку регіонів і територіальних громад» пріоритетного напрямку «Регіональний розвиток» Національної економічної

стратегії на період до 2030 року та стратегічних ініціатив Національної ради з відновлення України від наслідків війни у межах реалізації низки тем науково-дослідних робіт: «Забезпечення стійкості, ревіталізації та розвитку територій і громад в Україні» (номер державної реєстрації 0122U002375) та «Цифрова трансформація публічного управління (номер державної реєстрації 0122U002236), які виконуються на кафедрі державного управління і місцевого самоврядування НТУ «Дніпровська політехніка»; «Державне стимулювання розвитку ОТГ і підвищення рівня їх спроможності» (номер державної реєстрації 0119U100783), що виконувалася на базі Львівського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України; «Інноваційні інструменти забезпечення інвестиційного та інфраструктурного розвитку об'єднаних територіальних громад» (номер державної реєстрації 0120U102642), яка виконувалася на кафедрі менеджменту і управління проектами Дніпропетровського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України, у виконанні яких М. А. Сорока брала участь як молодший науковий співробітник, виконавець. Внесок авторки полягає в дослідженні наукових підходів до розвитку територіальних громад на основі регіональної смарт-спеціалізації та розробленні практичних рекомендацій органам місцевого самоврядування щодо забезпечення відповідних процесів та їх безупинного вдосконалення.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність і новизна

Здобувачка належним чином обґрунтувала актуальність обраної теми, коректно визначила об'єкт та предмет дослідження, сформулювала мету та визначила основні завдання дослідження, а сама дисертаційна робота носить комплексний характер, має достатню теоретичну основу. Вірогідність результатів і висновків дослідження забезпечуються відповідністю використаних методів дослідження його меті і завданням, якісним аналізом літературних джерел.

Наукові результати дисертаційного дослідження всебічно обґрунтовані, є достовірними, мають наукову новизну. Зокрема, автором:

уперше сформовано комплекс концептуальних положень, який містить адаптовані принципи, моделі, методичні підходи та рекомендації органам публічного управління щодо їх практичного впровадження, системне застосування яких сприятиме підвищенню результативності процесів розроблення й реалізації стратегій регіонального і місцевого розвитку на

основі смарт-спеціалізації, забезпеченню стійкості територіальних громад в умовах воєнного стану, успішному повоєнному відновленню та подальшого прогресу у досягненні Цілей сталого розвитку;

удосконалено модель мережевої взаємодії стейкхолдерів регіональної смарт-спеціалізації за принципом спільного керівництва, що дозволить забезпечити: право голосу кожного стейкхолдера під час розробки та імплементації стратегії; можливість для кожного учасника брати на себе ініціативу на конкретних етапах проектування смарт-спеціалізації відповідно до своїх можливостей, навиків та досвіду; запобігання наданню переваги певним групам, чи лобюванню інтересів головних регіональних стейкхолдерів під час прийняття рішень; модель управління, за якою ієрархія в процесі прийняття рішень має бути достатньо гнучкою, а також наукові положення щодо оцінювання зрілості органу місцевого самоврядування у сфері смарт-спеціалізації за вимірами відповідності: процесів розроблення стратегії розвитку базовим принципам смарт-спеціалізації та принципам належного врядування для впровадження S3; настановам щодо трансформування пріоритетів стратегій смарт-спеціалізації у проекти регіонального і місцевого розвитку; знань і навичок учасників процесів розроблення стратегій регіонального та місцевого розвитку на основі смарт-спеціалізації визначеному рівню компетентності; системи моніторингу реалізації стратегії смарт-спеціалізації вимогам Європейської Комісії;

дістали подальшого розвитку: періодизація розвитку концепції смарт-спеціалізації як методологічного підґрунтя стратегування регіонального розвитку в країнах ЄС та за його межами, зокрема в Україні, із виокремленням п'яти етапів: формування наукової-концепції смарт-спеціалізації; визнання в ЄС наявності стратегій смарт-спеціалізації регіону як обов'язкової умови доступу до фінансування стратегій розвитку територій через структурні фонди ЄС; створення європейських цифрових платформ підтримки процесів смарт-спеціалізації; визнання на державному рівні необхідності упровадження в Україні смарт-спеціалізації та пілотування розроблення регіональних стратегій на засадах смарт-спеціалізації; оновлення нормативних вимог до процесів розроблення регіональних та місцевих стратегій розвитку в Україні; та формалізація підходів до адаптування кращих міжнародних практик, реалізація яких сприятиме збільшенню спроможності органів публічного управління регіонального рівня та органів місцевого самоврядування територіальних громад у застосуванні релевантних нормативних і методичних документів ЄС, які подають настанови щодо методів, механізмів й

інструментів смарт-спеціалізації, а також використання спеціалізованих цифрових платформ для супроводу відповідних процесів та їх безупинного вдосконалення.

Зазначене дозволяє зробити позитивний висновок щодо успішності виконання поставленого наукового завдання та належного рівня оволодіння здобувачкою методологією наукової діяльності.

3. Оцінка змісту роботи та повноти викладу результатів дисертації в опублікованих працях

Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг дисертації становить 248 сторінки, з них 214– основний текст, 11 таблиць, 6 рисунків, 2 додатки, список використаних джерел становить 202 найменування.

Зміст дисертації свідчить про обізнаність здобувачки зі станом і напрямом розвитку сучасної наукової думки у сфері публічного управління та адміністрування, а також із ситуацією, що склалася в її практичній площині.

Розділ 1 «Смарт-спеціалізація у стратегічному плануванні на регіональному та місцевому рівнях: витоки підходу та перспективи для України» присвячено здійсненню комплексного аналізу підходу смарт-спеціалізації у стратегічному плануванні на регіональному та місцевому рівнях (пп. 1.1.), вивченню методологічних засад забезпечення процесів розвитку територіальних громад на основі регіональної смарт-спеціалізації (пп. 1.2.), дослідженню особливостей та викликів для територіальних громад в Україні у сфері застосування інструментів реалізації регіональних стратегій смарт-спеціалізації в Європі (пп. 1.3). Визначено, що стратегії регіонального та місцевого розвитку, що розроблені на основі смарт-спеціалізації, є потужним інструментом, який допомагає перевести пріоритети політики, що вироблена на рівні наднаціональних об'єднань та національному рівні, на регіональний та місцевий рівень, створюючи зв'язки в межах більш широких інноваційних екосистем та заохочуючи соціальні інновації. Вони сприяють підвищенню конкурентоспроможності та стійкості економіки території, а також забезпеченню генерування ресурсів, що необхідні для забезпечення переваг інноваційного розвитку.

У розділі 2 *«Концептуальні засади розвитку територіальних громад на основі регіональної смарт-спеціалізації»* авторкою схарактеризовано підхід до узгодження стратегій на основі смарт-спеціалізації із планами повоєнного відновлення та розвитку територій і громад в Україні (пп. 2.1); досліджено особливості та перспективи застосування цифрових платформ ЄС у процесах

підтримки регіональної смарт-спеціалізації в Україні (пп. 2.2); вивчено специфіку мережевої взаємодії стейкхолдерів під час розроблення регіональних стратегій смарт-спеціалізації (пп. 2.3). Удосконалено вихідні положення щодо адаптування принципів RIS3 щодо процесів розроблення стратегії розвитку територіальної громади на основі регіональної смарт-спеціалізації через розроблення авторських розширених формулювань чотирьох базових принципів смарт-спеціалізації для умов повоєнного відновлення територій і громад в Україні як методичної основи удосконалення процесів взаємодії органів місцевого самоврядування та інших стейкхолдерів, які залучені до формування й оновлення стратегій розвитку регіонального рівня та стратегій розвитку територіальних громад. Вивчено особливості європейських цифрових платформ смарт-спеціалізації. Показано, що з метою підтримки європейських регіонів та країн у розробці смарт-спеціалізації Європейською Комісією створено Платформу S3 і розроблено низку онлайн-інструментів, які полегшують збір по всій Європі інформації, що пов'язана з інноваціями. Надано опис ключових інструментів Платформи S3.

Розділ 3 «Методико-технологічне забезпечення процесів розвитку територіальних громад на основі регіональної смарт-спеціалізації» презентує результати виконання завдань дослідження щодо обґрунтування механізму обґрунтування механізму збільшення спроможності органів публічного управління у застосуванні підходу смарт-спеціалізації (пп. 3.1), визначення підходів до формування системи оцінювання зрілості органу публічного управління у сфері смарт-спеціалізації (пп. 3.2), розроблення пропозицій щодо формування моделі знань стейкхолдерів, які залучені до процесів стратегічного планування на основі смарт-спеціалізації (пп. 3.3). Обґрунтовано підходи до формування моделі знань учасників процесів розроблення стратегій регіонального та місцевого розвитку на основі смарт-спеціалізації як основи проактивного визначення їх потреб у спеціальних знаннях і навичках, що дозволило визначити елементи і змістовні складники зазначеної моделі знань для різних категорій фахівців зі смарт-спеціалізації з метою розроблення компонентів освітньо-професійних програм як на другому (магістерському) рівні вищої освіти, так і за програмами короткотермінового підвищення кваліфікації, а також трансферу знань під час мережевої комунікації зі стейкхолдерами.

За результатами виконання дисертаційного дослідження опубліковано 9 наукових праць, із них: 3 статті у наукових фахових виданнях України, 1 підрозділ у колективній монографії, 5 тез доповідей у матеріалах науково-практичних конференцій.

4. Значення роботи для науки, практики та суспільства

Наукове значення роботи полягає у тому, що вона є першим дослідженням у вітчизняній науці з публічного управління та адміністрування у напрямі розроблення комплексу концептуальних положень щодо розвитку територіальних громад на основі регіональної смарт-спеціалізації в Україні, а також розроблення методико-технологічного забезпечення відповідних процесів у контексті забезпечення прогресу у досягненні Цілей сталого розвитку 2023.

Практичне значення роботи полягає в тому, що положення дисертації можуть бути використані в практичній діяльності органів місцевого самоврядування, органів державного управління, громадських об'єднань у процесах публічного управління у сфері стратегічного планування на засадах європейської смарт-спеціалізації, а також для подальших наукових розвідок у межах досліджуваної тематики та розробки відповідних освітніх програм у системі підготовки та підвищенні кваліфікації державних службовців, посадових осіб місцевого самоврядування, представників депутатського корпусу та інститутів громадянського суспільства.

Результати, які отримані здобувачем, мають практичну значущість, апробовані та впроваджені, що підтверджується відповідними довідками, зокрема:

– *Департаментом економічного розвитку Запорізької міської ради* під час розроблення, моніторингу ходу реалізації та оновлення стратегії розвитку Запорізької міської територіальної громади взято до уваги рекомендації щодо взаємодії органів публічного управління з іншими ключовими стейкхолдерами та використання моделі знань у сфері регіональної смарт-спеціалізації як основи формування короткотермінових освітніх програм, започаткування практики проведення тематичних он-лайн семінарів для трансферу знань між різними групами стейкхолдерів (довідка про впровадження від 14.09.2023 р. № 1244);

– *Навчально-науковим інститутом державного управління Національного технічного університету «Дніпровська політехніка»* під час розроблення навчально-методичного дисциплін освітніх програм, що реалізовувалися в інституті, оновлено зміст теми «Інструменти реалізації стратегії. Стратегічне управління» робочої програми обов'язкової навчальної дисципліни «Стратегічне управління та управління змінами в публічній сфері» для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти за освітньо-професійними програмами «Публічне управління та адміністрування» та

«Цифрове врядування» спеціальності 281 Публічне управління та адміністрування смарт-спеціалізації стратегії регіонального розвитку; до робочої програми вибіркової навчальної дисципліни «Смарт-спеціалізація: поширення досвіду європейських регіонів та громад / Smart Specialisation: Spreading the Experience of European Regions and Communities» для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальностей 281 Публічне управління та адміністрування та 073 Менеджмент додано тему «2.4. Приєднання до Платформи S3: вимоги, процедура, переваги для регіонів та громад в ЄС та за його межами» (довідка про впровадження від 30.09.2023 р. № 07/23) (Додаток А).

5. Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності

Грунтовне вивчення змісту дисертаційної роботи та публікацій авторки, а також представлених результатів перевірки роботи з використанням корпоративного онлайн сервісу «Unicheck», рекомендованого МОН України для закладів вищої освіти, дозволяють визнати, що порушень академічної доброчесності не встановлено. Використані ідеї, результати і тексти інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

6. Дискусійні положення та зауваження щодо змісту та оформлення дисертації

Оцінюючи в цілому позитивно подане до захисту дисертаційне дослідження, слід вказати на окремі дискусійні положення дисертації та висловити такі зауваження і пропозиції:

1. На стор. 57 дисертаційної роботи наведено авторську періодизацію розвитку концепції смарт-спеціалізації як методологічного підґрунтя стратегування регіонального розвитку в країнах ЄС та за його межами, зокрема в Україні, яку розроблено за результатами вивчення матеріалів Європейської Комісії, спеціалізованих цифрових платформ смарт-спеціалізації та вітчизняних нормативних документів можна запропонувати, із виокремленням п'яти етапів. На наш погляд, виходячи зі змістовного наповнення, назву V етапу (2023-донині) – оновлення нормативних вимог до процесів розроблення регіональних та місцевих стратегій розвитку в Україні – можна подати у редакції «оновлення нормативних вимог, підсилення ресурсного забезпечення і збільшення спроможності органів публічного управління та інших стейкхолдерів процесів стратегування на основі смарт-спеціалізації в Україні».

2. На стор. 111-112 дисертаційної роботи подано стислий опис інструментів європейської цифрової Платформи S3 (табл. 2.2.). Потребує уточнення позиція здобувачки щодо визначення найбільш актуальних інструментів для використання вітчизняними органами публічного управління в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення України.

3. На рис. 2.4. представлено групи ключових стейкхолдерів процесів розроблення стратегій регіональної смарт-спеціалізації за EURADA. На наш погляд, у контексті транслявання вимог регіональної смарт-спеціалізації на місцевий рівень варто було доповнити схему групами стейкхолдерів, які залучені до відповідних процесів на субрегіональному рівні та рівні територіальних громад.

4. У пп. 3.1 дисертації представлено розроблену у 2022 році «Орієнтовну інституційну структуру основних органів публічного управління України у сфері смарт-спеціалізації» (рис. 3.2). Але опис підходу до побудови цієї структури у роботі не містить уточнення, чи було створено станом на листопад 2023 року «Національну команду смарт-спеціалізації з координаційним центром із впровадження S3».

5. Підтримуючи наведені у дисертації пропозиції щодо вдосконалення моделі мережевої взаємодії стейкхолдерів під час розроблення регіональних стратегій смарт-спеціалізації (пп. 2.3) та щодо розвитку смарт-компетентностей публічних службовців і інших стейкхолдерів, які залучені до процесів стратегічного планування на основі смарт-спеціалізації (пп. 3.3), маємо зазначити, що здобувачка не приділила у роботі уваги надзвичайно важливому напрямку розбудови співпраці і трансферу знань – спільнотам практики. Це може стати напрямом подальших досліджень, адже на Платформі S3 з'явилося повідомлення, що Європейська Комісія створила наприкінці 2023 року Спільноту практик «Смарт-спеціалізації» (S3 CoP) і запускає новий універсальний центр (one-stop-shop) «Смарт-спеціалізації» для регіонів ЄС.

Зазначені зауваження не знижують наукової цінності дисертаційного дослідження. Загальна оцінка роботи є позитивною.

7. Загальний висновок про відповідність роботи встановленим вимогам

Характеризуючи дану роботу маємо відзначити, що основні наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані в дисертації, відповідають вимогам до такого виду досліджень. Вивчення тексту роботи і публікацій автора надають підстави для висновку, що дисертаційна робота

Сороки Марини Анатоліївни «Розвиток територіальних громад на основі регіональної смарт-спеціалізації» є самостійним, завершеним науковим дослідженням, за актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованості, наукової та практичної цінності здобутих результатів дисертація Сороки М. А. відповідає галузі знань 28 «Публічне управління та адміністрування» та спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування», вимогам Постанови Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44 «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» та вимогам наказу МОН України від 12.01.2017 р. № 40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації (із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки № 759 від 31.05.2019)», а її авторка, Сорока Марина Анатоліївна, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування».

Рецензент,
директор ННІ державного управління
НТУ «Дніпровська політехніка»
професор кафедри державного
управління і місцевого самоврядування
НТУ «Дніпровська політехніка»,
доктор історичних наук, професор

Євгеній БОРОДІН